

BEGRAAFPLAATSEN IN EUROPA

THEMA 9 - DE BEL VOOR DE LAATSTE RONDE

DOODSKLOK

Bij een uitvaart wordt de doodsklok geluid. Sinds oudsher wordt bij iemands laatste aardse tocht de klok geluid. Dit verluiden, beluiden of overluiden, waarbij zelfs de bevolking kon horen of er een man, een vrouw of een kind werd begraven, neemt echter af.

Leipzig-Südfriedhof

Het klokluiden stamt af van een oude traditie. Door een 'heidens kabaal' te maken werd de overledene beschermd tegen boze machten bij zijn overgang naar een ander leven. *Daemonis fugito* staat als randschrift op de kerkklok van Steenwijk: ik verdrijf de demonen.

KLOKKENSTOEL

Ruigahuizen

Om te kunnen luiden, heb je wel een klok nodig. Meestal hing de klok in de kerktoren.

Op veel plaatsen in het noorden van ons land kom je het fenomeen **klokkenstoel** tegen. De 65 nog bestaande klokkenstoelen, waarvan er in Friesland alleen al 58 staan, zijn houten constructies op kerkhoven of voormalige begraafplaatsen, waarin een of meer kerkklokken zijn opgehangen onder een afdakje. Alle klokkenstoelen zijn verschillend van vorm. Per streek komen bepaalde kenmerken veel voor. Er worden vijf typen onderscheiden, die te herkennen zijn aan de vorm van het dak: zadeldak, schilddak, piramidedak, helmdak en omtimmerde klokkenstoel of klokhuis.

Scharl

Het ontstaan had meestal te maken met slechte economische omstandigheden, waarbij men zich financieel geen toren kon veroorloven. Soms was de grond ook te slap om er een stenen toren op te bouwen. Ook langs de gehele Oostzeekust is iets van dit fenomeen terug te vinden, van de Scandinavische landen tot en met de Baltische Staten.

KERKAKKERS

Hoe belangrijk klok en klokluiden was blijkt wel uit het volgende.

In verschillende Brabantse dorpen kom je de benaming '**Kerkakkers**' of 'Kerkakkerstraat' tegen. Aanvankelijk ontstonden nederzettingen op een natuurlijke verhoging in het landschap, die later verlaten werden en vanwege het handelsverkeer verhuisden naar de lagere gebieden. Daarbij bleven kerken en kerkhoven geïsoleerd achter in de akkers. Meestal verviel de katholieke kerk tijdens de protestantse Reformatie en werd uiteindelijk afgebroken. Juist vanwege zijn functie van het luiden van de klok probeerde men de toren zo lang mogelijk te handhaven. Soms staat de toren er nog, zoals op begraafplaats De Oude Toren in Eindhoven. Maar meestal werd ook de kerktoren gesloopt. Op enkele begraafplaatsen worden de contouren van het voormalige kerkgebouw met toren nog aangegeven, zoals op De Oude Kerkhof in Heeze of Het Oude Kerkhof in Valkenswaard.

1. Eindhoven - Oude Toren: alleen de toren rest nog.
2. Heeze - Oude Kerkhof: contouren van de voormalige kerk met hegjes aangegeven.
3. Valkenswaard-Oude Kerkhof: contouren van de voormalige kerk met stenen aangegeven

DE LUISTRUIK

plattegrond voormalige kerk

Waar nu de Algemene Begraafplaats Nuenen c.a. ligt, stond vroeger de oude St. Clemenskerk. In 1648 namen de protestanten de kerk in beslag, terwijl de katholieken genoeg moesten nemen met een schuurkerk, ongeveer gelegen op de plaats waar in 1872 de nieuwe St. Clemenskerk zou verrijzen. In 1792 stortte de oude kerk na een bliksemingslag in en werd in 1823 afgebroken. Maar de toren met de luiklok bleef nog staan tot 1885 toen hij wegens instortingsgevaar werd afgebroken. Vlakbij de begraafplaats, waar o.a. de vader van Vincent van Gogh werd begraven, ligt sportpark **De Luistruik**. De naam herinnert aan de elzenstruik die vroeger fungeerde als baken voor de klokkenluider van de oude Clemenstoren. Als een begrafenisstoet vanuit de schuurkerk naar de verre begraafplaats trok en de 'luistruik' passeerde, moest een helper een teken geven om de klokkenluider aan het werk te zetten. Op de plaats van de voormalige kerk heeft men in 1935 een memoriekrus opgericht.

memoriekrus

Op de plaats van de voormalige kerk heeft men in 1935 een memoriekrus opgericht.

DE BEL VOOR DE LAATSTE RONDE

Het zijn een paar voorbeelden van het belang van de doodsklok. Wie er oog, of nog beter oor voor heeft, zal op begraafplaatsen verschillende constructies kunnen ontdekken, die allemaal dezelfde functie hebben: het uitluiden en uitgeleide doen van de dode naar zijn laatste rustplaats.

Het is de bel voor de laatste ronde.

Den Haag-Petrus Banden

Veldhoven-St. Caecilia

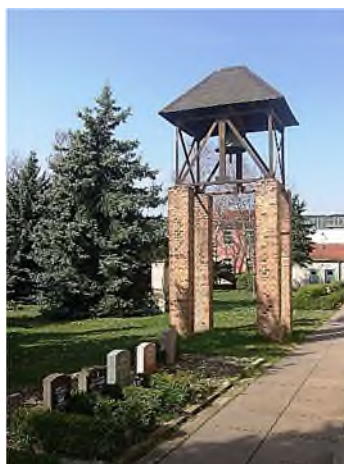
Middelburg-Alg. Begr.

Hannover-Engesohde

Katholisch - neu

Mattäus - alt

Mattäus - neu

Trinitatis

Dresden